

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT
INTEGRATSIYASI

Asomiddin Raximov Anorboevich

Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi, pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD)

**O'QITUVCHI FAOLIYATIDA MA'NAVY-MA'RIFIY
FAOLIYAT PRINTSIPLARI**

Annotasiya. Ushbu maqolada ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tamoyillari to'g'risida ma'lumot berilib, uni talaba shaxsini rivojlantirishdagi roli izohlangan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil qilishning ayrim yo'nalishlari izohlangan.

Tayanch so'z va iboralar: ta'lim islohoti, shaxs, ta'lim, tarbiya, rivojlanish, ma'lumot, demokratik jamiyat, ma'naviyat, ma'rifat, faoliyat, printsiplari, ijodkorlik, tashabbuskorlik, qadriyatlar, oliy ta'lim muassasasi.

Tarbiyani insonparvarlashtirish va demokratiyalash prinsipi talabalar, o'qituvchi - tarbiyachilar ijodiy faollik va mustaqilligini rivojlantirishi ularni turli xil ijtimoiy foydali ishlarni amalga oshirishda hamkorligini ta'minlash uchun dasturulamal bo'lib xizmat qiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat prinsiplari o'qituvchi-tarbiyachilarga yo'l-yo'riq

ko'rsatuvchi talablar, qoidalar yig'indisi hisoblanib, u barkamol insonni tarbiyalashning vazifalari bilan belgilanadi va umuminsoniy tarbiya to'g'risidagi ta'limotga hamda ilmiy pedagogik ma'lumot erishgan yutuqlarga asoslanib, uning qonuniyatlarini aks ettiradi. SHuning uchun ma'naviy-ma'rifiy faoliyat jarayonida bu prinsiplarga rioya qilish uning samaradorligini oshiradi, sifat ko'rsatkichini rivojlantiradi.

Hozirgi zamon jahon va milliy pedagogika nazariyalariga asoslanib, ma'naviy-ma'rifiy faoliyat prinsiplarini quyidagicha guruhlash mumkin:

- ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning ijtimoiy yo'nalganlik prinsipi;

- ixtiyoriylik, mustaqillik, o'yin va romantika prinsipi;

- ishda ijodkorlik, tashabbuskorlik, yangilikka intilish nuqtai

nazaridan yondashish prinsipi;

ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning rejaliligi va tadbirlarning talaba-yoshlarlar kuchiga mos bo'lishini ta'minlash prinsipi;

ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning muntazamliligi, davomiyligi, uzviyligi va ta'sirchanligi prinsipi;

ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etishda tarbiyalanuvchilarning yosh va individual xususiyatlarini xisobga olish prinsipi.

Endi mazkur ma'naviy-ma'rifiy faoliyat prinsiplarini tavsiflashga o'tamiz:

1. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning ijtimoiy yo'nalganligi prinsipi. Bu prinsip ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etish va amalga oshirishda ijtimoiy taraqqiyot, mamlakatning g'oyaviy-siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-madaniy rivojidan kelib chiqqan holda, darsdan va auditoriyadan tashqari tashkil qilinadigan ishlar mazmunini, to'garak, klublar, birlashmalar faoliyatini mamlakat taraqqiyoti bilan bog'lanishi, shuningdek, fan, texnika, madaniyat, san'at yutuqlariga asoslanishni nazarda tutadi.

2. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga ishtirok etishning ixtiyoriyligi prinsipi.

Bu prinsip ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan ma'naviy-ma'rifiy faoliyat fakultativlar, to'garaklar, turli seksiyalar, klublar va x.k. larga ishtirok etadigan talabalarining qiziqishi, istak-xohishi, qobiliyatiga qarab tanlash va bunda ularning ixtiyoriy bo'lishini ta'minlashga qaratiladi. Ixtiyoriylik prinsipi, talabalar ixtiyoriyligini

inobatga olib, ularni toliqtirmaslik va zo'riqtirmaslik uchun, ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan darsdan tashqari ishlarning ikkitadan ortiq bo'lmasligini inobatga olishni ham nazarda tutadi.

3. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatda talabalar-yoshlar mustaqilligi, tashabbuskorligi, ijodkorligini hisobga olish prinsipi.

Bu prinsip talabalarning qiziqishlari, tashabbuslari asosida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil qilish lozimligini nazarda tutadi. Har qanday tadbir, avvalo talabalarning mustaqilligiga asoslanishi, o'qituvchi-tarbiyachi ularni ruxlantirishi, faoliyatini rivojlantirishi lozim. SHunda talaba-yoshlarda tashabbuskorlik, qiziqishlar, ijodiy qobiliyat rivojlanadi. Har qanday tadbirni ular yuqori ko'tarinki ruhda qiziqish bilan, tashabbus bilan mustaqil ijro etishga o'rganadilar. Ularda o'z-o'zini boshqarish his-tuyg'usi taraqqiy etadi.

4. Tarbiyaviy tadbirlarning o'yin faoliyati, romantika shaklida bo'lish prinsipi.

Bu prinsipni asosan kichik va o'rta maktab o'quvchilariga qo'llash maqsadga muvofiq. CHunki kichik va o'rta maktab yoshi o'quvchilari asosan o'yin faoliyatiga ko'proq ehtiyoj sezadilar. Ammo bu ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tarbiyaning yo'nalishiga, mazmuniga, metodlari, tashkiliy shakllariga, tarbiya jarayonining ishtirokchilarining o'zaro munosabatlariga ko'yiladigan asosiy talablarni ifodalaydigan qoidalarga qaratilgandir.

5. Ma'naviy - ma'rifiy faoliyatda talabalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish prinsipi. Ushbu prinsipda tadbirlarning vazifalari, mazmuni talaba-yoshlarning yosh va tayyorgarlik darajalariga mos bo'lib, ular sog'ligiga, dunyoqarashiga ma'naviy-axloqiy salohiyatiga aqliy zakovatiga salbiy ta'sir ko'rsatishdan yiroq bo'lishi lozim.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning kayd etilgan prinsiplariga asoslanilsa, ularning yaxlitligi, o'zaro hamkorligi, bir-birini to'ldirilishiga e'tibor qaratilib, ulardan samarali foydalanilsa, talabalarning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlanuvchanlik faoliyatlari maqsadli yo'lga ko'yilishi, barkamol insonning to'liq shaxs bo'lib shakllanishi kafolatlanadi.

YUqorida aytilgan fikrlar, ishlarni amalga oshirsak, ma'naviy-ma'rifiy faoliyat o'z

muddaosiga etgan, barkamol avlodni shakllantirishga tamal toshi ko'yilgan bo'ladi. Buning uchun esa doimo izlanish, xarakterat qilish lozim. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatda bu boradagi bor imkoniyatlardan maksimal foydalanishlari zarur.

SHunday kilib, ta'lim muassasalarida tashkil qilib o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy faoliyat talaba-yoshlarni bilimga chanqoqliklarini oshirib, aqliy saloxiyat va zakovatlarini rivojlantirish bilan birga, ularni ma'naviy barkamol bo'lib tarbiyalanishlar uchun zamin yaratadi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoev SH.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2019. – 400 b.
2. «Ta'lim to'grisida»gi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, - Toshkent, 1997.
3. Pedagogika.// o'kuv ko'llanma. A. Munavvarov taxriri ostida - Toshkent, «O'kituvchi», 1996.
4. O'kuvchi ma'naviyatini shakllantirish «SHark», 2000.
5. Umarov B, Olimov SH. Oliy o'kuv yurtlarida ma'naviy-ma'rifiy tarbiya asoslari. - T: «Fan», 2004.